

МОВОЗНАВСТВО

УДК 811.161.2 (092) М. І. Степаненко

СВІТЛАНА ПЕДЧЕНКО

СВІТЛАНА ГАЛАУР

(Полтава)

ПОСТАТЬ ПРОФЕСОРА М. І. СТЕПАНЕНКА В НАУКОВО-ДУХОВНОМУ ОБШИРІ УКРАЇНСТВА

Статтю присвячено знаковій особистості в сучасній філології – докторові філологічних наук, професору, академікові Академії наук вищої освіти України, ректору Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Миколі Івановичу Степаненкові. Метою наукового дослідження є з'ясування внеску професора М. І. Степаненка в науково-духовний розвій української держави.

Виокремлено 10 основних граней філологічного таланту М. І. Степаненка. Він постав як мовознавець-синтаксист, історик мови, соціолінгвіст, літературознавець, лінгводидакт, краєзнавець, лінгвокультуролог, лексикограф, біобібліограф, активний громадський діяч і невтомний поборник рідного слова. Особливу увагу звернено на ефективну діяльність та розлогий спектр дослідницьких пошуків його наукової школи. Продемонстровано, що різнобічність інтелектуальних здібностей та інтересів ученого є необхідною передумовою вчасного розв'язання поставлених завдань, знучкості думки, здатності до нових наукових відкриттів.

Ключові слова: Микола Іванович Степаненко, українська мова, наукова школа Миколи Івановича Степаненка, синтаксис, багатоаспектна діяльність Миколи Івановича Степаненка.

Українська лінгвістика в усі роки становлення й розвитку була багата на яскраві особистості. З-поміж них Микола Іванович Степаненко – доктор філологічних наук, професор, академік Академії наук Вищої освіти України, відмінник освіти України, заслужений діяч науки і техніки України, член Національної спілки журналістів України та Національної спілки письменників України, Наукового товариства імені Т. Г. Шевченка, лауреат міжнародних премій – імені Івана Кошелівця, Григорія Сковороди «Сад божественних пісень», Дмитра Нитченка, Пантелеймона Куліша, Державної літературної премії імені Олеся Гончара, всеукраїнських премій – імені Івана Огієнка, Бориса Грінченка, Петра Василенка, Олени Пчілки, преподобного Паїсія Величковського, крайових премій – імені Панаса Мирного, Івана Котляревського, Володимира Малика, Володимира Короленка, Самійла Величка, Валер'яна Підмогильного, премії конкурсу на кращий підручник, монографію, навчальний посібник, який щорічно проводить Академія наук вищої освіти України, в номінації «Монографії», лауреат загальнонаціонального конкурсу «Українська мова – мова єднання» в номінації «На видноті всього світу», володар академічної нагороди Ярослава Мудрого Академії наук вищої освіти України, нагрудного знака «Петро Могила», знака «Ушинський К. Д.» Національної академії педагогічних наук України, орденів Святого Миколая Чудотворця Української православної церкви Київського патріархату та «За заслуги» III ступеня, ювілейної відзнаки «200 років від Дня народження Т. Г. Шевченка», Золотої медалі української журналістики, медалей Святого Володимира Академії наук вищої освіти України та «Григорій Сковорода» Національної академії педагогічних наук України, пам'ятної медалі Всеукраїнського фонду відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини імені Олеся Гончара «За благодійність та добротність у відтворенні втрачених святинь».

Дослідницька та громадська діяльність професора М. І. Степаненка були предметом окремих наукових розвідок, зокрема численних схвальних рецензій на знакові в сучасній україністиці монографії (Ю. Волошина, Д. Горбачука, К. Городенської, Т. Космеди та ін.), біобібліографічних праць (С. Галаур, В. Орехової, С. Педченко та ін.), статей у довідникових виданнях (О. Білоуська, Я. Городницької, С. Єрмоленко, В. Козиної, В. Подриги, Т. Пустовіта, П. Ротача), вітальних слів, видрукованих у крайовій і всеукраїнській періодиці (Л. Віцені, З. Матяшової, Т. Пругла та ін.) тощо. Однак сучасному мовознавству бракує комплексного вивчення різноаспектних віх наукової творчості Миколи Івановича, подвижницький шлях якого набуває особливої актуальності в нелегкі часи утвердження

© Педченко С., Галаур С.

пріоритетних позицій рідної мови в українському суспільстві XXI століття. Тож метою пропонованої статті є виокремлення та системний аналіз основних аспектів філологічного таланту М. І. Степаненка, з'ясування місця і ролі постаті вченого в науково-духовному просторі українства.

Микола Іванович Степаненко народився 14 жовтня 1958 року в селі Великоселецькому Оржицького району Полтавської області. Закінчив Великоселецьку 8-річну школу (1974 р.), Кременчуцьке педагогічне училище (1978 р.), філологічний факультет Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка (1982 р.), аспірантуру Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького (нині Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова) (1989 р.). Викладав українську мову й літературу у Великобудищанській середній школі Диканського району Полтавської області. З 1985 року працює в Полтавському державному педагогічному інституті (нині Полтавський національний педагогічний університет) імені В. Г. Короленка, обіймав посади асистента, старшого викладача, доцента, професора, завідувача кафедри української мови, першого проректора, декана філологічного факультету (згодом факультету філології та журналістики). Нині професор М. І. Степаненко – ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Нестримність думки, виняткова працелюбність і працездатність, гармонійне поєднання гострого розуму та чистого серця вможливили вияскравлення самобутніх творчих граней ученого – мовознавчої, літературознавчої, лінгводидактичної, краєзнавчої, лінгвокультурологічної, біобібліографічної. Дебютувавши у великій науці як синтаксист (тема кандидатської дисертації – «Прикметниково-іменникові словосполучення у сучасній українській літературній мові (формально-синтаксичний і семантичний аналіз)», тема докторської дисертації – «Семантична і формально-граматична структура речень із просторовими поширювачами»), М. І. Степаненко залишився вірним одній із найскладніших царин української лінгвістики. Крім 2 серйозних монографій, невтомний науковець подарував зацікавленим читачам понад 100 розвідок семантико-синтаксичної організації словосполучень та речень, і його прозріле око нині помічає всі дослідницькі лакуни в синтаксисі сучасної української мови, заповнювати які довіряє і своїм молодим послідовникам. Вихованці Миколи Івановича устанавлюють інваріантні, варіантні, синонімічні, антонімічні синтаксичні структури з об'єктним, атрибутивним, адвербіальним, суб'єктивним, синкретичним типом семантико-синтаксичних відношень, і це стає лише імпульсом, аби зануритися в проблеми тексту та його прагматизованого вияву – дискурсу.

Наукова школа Миколи Івановича Степаненка «Семантична і формально-граматична структура речення: симетричні/асиметричні зв'язки» щороку поповнюється новими кадрами і впотужнюється серйозними лінгвістичними набутками. За глибину аналізу досліджуваного мовного матеріалу, власні способи й методики розв'язання, здавалося б, зовсім не нових для вітчизняної і зарубіжної лінгвістики проблем, уміння систематизувати й упорядковувати досить неоднорідні одиниці представники школи здобули схвальні оцінки рецензентів зі славними іменами – М. П. Баган, Н. П. Гальони, С. І. Дорошенка, Н. Л. Іваницької, А. А. Лучик, В. М. Ожогана, О. А. Олексенко, В. Д. Пономаренко, А. М. Поповського, В. Д. Шинкарука, Л. В. Шитик та ін.

Про ефективну діяльність та розлогий спектр дослідницьких пошуків наукової школи професора М. І. Степаненка промовисто свідчать захищені кандидатські дисертації («Семантика і функціонування модальних часток у сучасній українській літературній мові» (С. О. Педченко, 2010 р.), «Префіксально-прийменникова кореляція дієслівного предиката» (С. П. Галаур, 2011 р.), «Синтагматика відносних прикметників сучасної української мови» (І. Ю. Кірічек, 2013 р.), «Функціонально-семантична парадигма віддієслівних іменників опредметненої дії» (О. М. Петрик, 2013 р.), «Лексична і граматична реалізація предикатів кількості в українській мові» (Н. М. Лукаш, 2014 р.), «Кореляція первинних і вторинних прийменників у структурі часових семантико-синтаксичних відношень» (Л. І. Дерев'яно, 2014 р.), «Ізофункційні парадигми в системі предикатів стану в українській мові» (Р. Г. Шрамко, 2015 р.), «Суб'єктивна та об'єктивна оцінка в українському щоденниковому дискурсі» (Л. В. Дейна, 2016 р.)), дисертаційні роботи, які ще готуються, зокрема кандидатські («Прийменниково-відмінкові форми просторової семантики на тлі первинних локативних прийменників» (К. М. Демидченко), «Семантична типологія обов'язкових адвербіальних синтаксем у сучасній українській літературній мові» (Л. В. Станіславська), «Вербалізація категорії розділової сурядності в сучасній українській мові» (Ю. А. Анікеєнко), «Валентні класи предикатів сприйняття в сучасній українській літературній мові» (Т. В. Зубко), «Функційно-семантична категорія мети в сучасній українській мові»

(С. М. Микитченко), «Функціонально-семантична типологія конструкцій з дієсловами неповної особової парадигми» (В. О. Лопата), «Диференціація адвербіальної семантики прийменників у сучасній українській літературній мові» (Н. В. Кисла), «Жанрово-стильова парадигма лексичної синонімії в мовотворчості Пантелеймона Куліша» (М. І. Гриценко)) та докторські («Український щоденниковий дискурс» (С. Є. Ігнат'єва), «Топонімний код української поезії: семантика і прагматика» (Ю. І. Браїлко), «Лінгвопрагматика суб'єктивної модальності в сучасній українській мові» (С. О. Педченко), «Лінгвопрагматика сучасної художньої прози: категорія регулятивності тексту» (С. П. Галаур)), понад 20 монографій, більшість із яких належать перу Миколи Івановича, 16 збірників наукових праць викладачів кафедри української мови, близько 20 навчально-методичних посібників, понад 300 статей у вітчизняних та зарубіжних виданнях, отримані свідоцтва про авторське право на твори (М. І. Степаненко, Р. Г. Шрамко), активна участь у конференціях, семінарах, симпозіумах, що проводяться як в Україні, так і за її межами – у Польщі, Австрії, Чехії, Німеччині, наукові стажування за кордоном (Р. Г. Шрамко, Т. І. Ніколашина, Л. В. Дейна, С. П. Галаур), укладені угоди про співпрацю з українськими та європейськими університетами. І в кожного, хто відчуває, що може вписати своє ім'я до реєстру цієї академічної спільноти, є канон, за яким слід звирятати свій шлях пізнання законів і секретів мови: «Цей полон – на все життя – стає солодкою карою й водночас бажаною мукою. Слово вабить до себе мудрих, світлих людей, магічно заворожує їх і – уже не дає спокою, усякчас спонукає до многотрудності, часто аж задуже виснажливої, але неодмінно з присмаком радості й утіхи» (Степаненко, 2013). Як би семантично несумісно це не звучало, однак одного разу ще в шкільному віці потрапивши в полон мовної стихії, Микола Іванович відчув незбагненне окрилення, а згодом силу допомагати іншим відчувати свої крила для злету в країні, що потребує здорового, упевненого, непереможного Слова. І сьогодні професор М. І. Степаненко – Людина, яка володіє філігранною технікою плекання філологічних душ, – споглядає те, що й має бути.

Ставши орієнтиром для студента-філолога, учителя-словесника, а згодом перспективного науковця М. І. Степаненка, Слово вияскравило йому широкий дослідницький шлях, спонукало не лише до власне-мовознавчої діяльності. Миколу Івановича знають як історика мови, соціолінгвіста, який довгий час досліджував український лінгвогенез, мовну ситуацію, мовну політику та мовне законодавство в Україні, статус української мови в сім'ї слов'янських мов і свої погляди на непростий життєпис рідної мови презентував у інформативно розлогіх та національно зорієнтованих статтях і книгах «Історія української мови» (1998 р.), «Українське рідне слово» (2003 р.), «Рідне українське слово» (2005 р.), «Історія, граматики, поезика українського слова» (2008 р.). Професор М. І. Степаненко торкався й окремих аспектів перекладознавства. Проблеми поетичного оригіналу та його перекладу з погляду мовно-композиційних, стилістичних особливостей варіантів тексту, інтерпретації художньо-національного образу, уміння вчителя-словесника правильно коментувати переклад, бачити в ньому сильні й слабкі місця були інтегровані в навчальному посібнику «Проблеми зіставного лінгвостилістичного аналізу (методичний коментар)» (1993 р., у співавторстві з Л. Л. Безобразовою). Не можна оминати словом його потужну діяльність як лінгводидакта, філософа освіти. Власне бачення вимог до сучасного підручника з рідної мови, перспективних технологій освітньої діяльності задля підвищення рівня мовленнєвої підготовки молодого покоління він популяризував для викладацької спільноти в ґрунтовних розвідках на сторінках багатьох науково-практичних, науково-методичних видань, як-от: «Дивослово», «Українська мова в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах», «Вивчаємо українську мову та літературу», «Українська мова й література в сучасній школі», «Імідж сучасного педагога», «Постметодика», у монографії «Опорна школа: шляхи становлення» (2017 р., у співавторстві з Н. І. Шиян, О. Ю. Ільченко, С. В. Стрижак, О. О. Буйдіною). Неоціненною стала його робота як автора й упорядника епістолярію («Листи Юрія Шевельова до Олекси Ізарського» (2014 р.)), редакторська праця як члена редакційної колегії збірників наукових праць філологічного та лінгводидактичного спрямування, матеріалів конференцій, періодичних та неперіодичних видань, з-поміж яких науково-теоретичний журнал Інституту української мови НАН України «Українська мова», національний науковий журнал Інституту керамології «Український керамологічний журнал», науково-практичний освітньо-популярний журнал «Імідж сучасного педагога», науковий журнал «Психологія особистості», газета для вчителів української мови «Методичні діалоги». Багато часу він присвячує формуванню тематичних рубрик, оформленню й редагуванню наукового, публіцистичного, художньо-літературного альманаху «Рідний край» – продовжувача традицій однойменного

тижневика, що посів чільне місце в українській журналістиці початку ХХ століття та згодом став, за словами Н. С. Степаненко, «одним із надійних, об'єктивних джерел вивчення нелегких шляхів розвою історії українського народу, його визвольних змагань, націєтворчих прагнень, шляхів формування українського красного письменства, місця й ролі в ньому визнаних і менш відомих поетів, прозаїків, драматургів, перекладачів, його зв'язку зі світовим літературним процесом, шляхів становлення української літературної мови, уходження її в освітню галузь і всі інші царини буття» (Степаненко, 2011).

За безмір любові до мовної стихії М. І. Степаненко пошанований науковою, освітньою спільнотою, та, на наш погляд, важливіше його надбання – уміння торкатися небайдужих струн душі широких кіл уболівальників за рідну мову. Із цієї позиції про нього варто говорити як про автора шанобливо виписаних життєвих тернів багатьох знаних сучасників – учених, педагогів, громадських діячів; критика, який дає справедливу оцінку низці сучасних лінгвістичних розвідок, порушує гострі й наболілі питання сьогодення (низка статей у всеукраїнських та регіональних журналах і газетах, монографії «Думки вголос і про себе» (2013 р.), «Непроминальне в часоплині» (2015 р.)); літературознавця, який «жмутком» поліаспектних студій, здатних переростати в багатосторінкові наукові шедеври, сформував й употужнив Шевченкіану, Довженкіану, Гоголіану, вивів на новий рівень пізнання Гончаріану (більше 100 статей у різних виданнях, 4 монографії – «Публіцистична спадщина Олесь Гончара (мовні, навколумовні й деякі інші проблеми)» (2008 р.), «Духовний посил Олесь Гончара» (2009 р.), «Літературний простір “Щоденників” Олесь Гончара» (2010 р.), «Світ в оцінці Олесь Гончара» (2012 р.)); засновника «гібридного жанру монографії й лексикографічного видання» (Космеда, 2018), взірцем якого є книга «Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон» (2018 р.), що проливає світло на лексичні та лексико-семантичні зміни в сучасній українській мові, спричинені дією екстралінгвальних чинників – Помаранчевої революції та Революції Гідності. Освітній україноцентризм професора педагога із запалом усотують із його лекцій на курсах підвищення кваліфікації вчителів, методичних порад як члена журі учнівських конкурсів, олімпіад; його роботою на теренах словництва захоплюються ті, хто в «Новітньому російсько-українському словнику» й «Новітньому українсько-російському словнику» (2006 р.) нарешті відчув сучасний дух лексичного складу обох мов; його лінгвістична теорія, компактно виписана в розділах «Морфеміка», «Прикметник», «Синтаксис складного речення» навчального посібника нового покоління «Сучасна українська літературна мова» (2011 р.) та видрукуваних у співавторстві з аспірантами монографіях 2017–2018 рр. стають у пригоді спраглим до науки найсучаснішим студентам; його виступи перед широким загалом пересічних і непересічних українців чи то в ефірному просторі (передачі «Сторінками щоденників Олесь Гончара», «Храми муз поетів на Полтавщині», «Діалоги», рубрики «Слово рідне», «Плекаймо рідне слово» тощо), чи то в реальному під час громадських зібрань задля пошанування знакових віх культурно-мистецького буття країни пристрасно слухають ті, хто шукає в слові, промовленому «з такою любов'ю й ніжністю, з такою закоханістю, що можна було тільки по-доброму позаздрити» (Лебідь, 2008), філологічний катарсис, ба більше – філологічне зцілення.

Поєднання непеєднуваних, на перший погляд, площин наукової творчості Миколи Івановича можна пояснити його зануренням через слово у ще ширший життєвий простір – патріота, який не знає збайдужіння, щиро вірить у прийдешні щасливі часи й без вагань готовий прямувати обраним раз і назавжди шляхом в ім'я України.

Окремих зауваг потребує біобібліографічна місія філологічного таланту Миколи Івановича, що, зізнаємося собі, з огляду на суєтну швидкоплинність не може стати до кінця усвідомленою та належно поцінованою його сучасниками, однак нащадками досягнеться зовсім по-іншому, із глобальніших позицій, а тому неодмінно викличе потужний всеукраїнський і міжнародний резонанс. Ідеться про укладені ним довідники, з-поміж яких найвідоміші «Патріарх українського мовознавства (до 100 річчя з дня народження професора Михайла Жовтобрюха)» (2005 р.), «Академік Арнольд Панасович Грищенко (біобібліографія до 70-річчя)» (2006 р.), «Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка – 100 років на освітньому Олімпі» (2014 р.), «Перший полтавський! Відзначення 100-літнього ювілею Полтавського національного педагогічного університету (1914–2014)» (2014 р.), «Літературні, літературно-мистецькі премії в Україні» (2014 р.), «Мовознавча Полтавщина» (2014 р.), «Літературознавча Полтавщина» (2015 р.), «Сучасні письменники Полтавщини» (2014, 2016 рр.), зосібна окремі тематичні томи енциклопедії «Полтавіка» – «наймасштабнішого і найамбітнішого проекту з усіх, що здійснювалися на Полтавщині», який «містить синтез досягнень сучасної науки, замкнену цілість знання і водночас є показником рівня куль-

турності й лідерської компетентності спільноти, що називає себе полтавською» (Білоусько, 2015). Сказати, що про своїх учителів-однодумців, краян, місцеві «осередки духовної культури» М. І. Степаненко повідомив світові гордо й захоплено, вивіряючи кожне слово, не залишаючи поза увагою жодної важливої деталі, – це не сказати майже нічого. Фундаментальність цих праць, що вражають обширом виконаної роботи, «науковим виваженням» і водночас «у міру охудожненням», за словами К. Городенської, здатністю автора зв'язати в один нерозривний вузол минувшину й сьогодення, потверджує знаковість постаті професора М. І. Степаненка на крайовому та загальнонаціональному небосхилах. Ці видання вияскравлюють позицію людини, яка відчуває міцний щедрий ґрунт рідної землі й постійно відкриває невичерпні скарбниці знань і немирущих моральних цінностей її достойників.

Виокремлені грані наукової творчості Миколи Івановича вкотре потверджують велич безкомпромійного служіння Батьківщині й рідному слову великого українця, видатного мовознавця, словозаступника і словопоклонника, блискуча ерудитія якого вражатиме не одне «лінгвістичне» покоління. Микола Іванович повсякчас крокує в авангарді наукової еліти, а це дає змогу впевнено ствердити, що різнобічність інтелектуальних здібностей та інтересів ученого є необхідною передумовою вчасного розв'язання поставлених завдань, гнучкості думки, здатності до нових наукових відкриттів.

Вивчення наукового доробку творців сучасної української мовознавчої науки, з-поміж яких і М. І. Степаненко, має стати поштовхом до осмислення її актуальної тематики й проблематики, шляхів розвою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Білоусько О. А. Створення полтавської енциклопедії «Полтавіка» / О. А. Білоусько // Постметодика. – 2015. – № 3 (122). – С. 17–19.
- Космеда Т. Новий погляд на розвій перифрастичного фонду українців (Рец. на моногр.: Степаненко М. І. Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон. Харків, 2017. 616 с.) / Т. Космеда // Українська мова. – 2018. – № 1(65). – С. 140–144.
- Степаненко М. І. Думки вголос і про себе / М. І. Степаненко. – Полтава : ПП Шевченко Р. В., 2013. – 412 с.
- Степаненко Н. Часопис «Рідний Край»: духовні обшири українства / Н. Степаненко. – Полтава : ПП Шевченко Р. В., 2011. – 190 с.
- Український словопоклонник: на пошану професора Миколи Степаненка / уклад.: Н. П. Лебідь, Н. І. Тарасова, Т. І. Ніколашина. – Полтава : АСМІ, 2008. – 228 с.

SVITLANA PEDCHENKO, SVITLANA HALAUR

PROFESSOR M. I. STEPANENKO'S PERSONALITY IN THE SCIENTIFIC AND SPIRITUAL SPACE OF UKRAINE

The article is dedicated to the significant personality in modern philology, the Habilitated Doctor of Sciences (Philology), the Full Professor, the Academician of the Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine, Rector of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University Mykola Ivanovych Stepanenko. The aim of this study is to clarify M. I. Stepanenko's contribution to the scientific and spiritual development of the Ukrainian state.

The article gives a detailed analysis of professor M. I. Stepanenko's scientific creative work landmarks. It is affirmed that M. I. Stepanenko's devotee way is extremely actual in the difficult times of the strengthening of the native language priority positions in the Ukrainian society in the XXI century.

This article reports the results of 10 main faces selecting in M. I. Stepanenko's philological talent. He's represented as a specialist in syntax, history of language, sociology, literature, linguistic didactics, local history, linguistic culturology, lexicographer, biobibliographer, an active public figure and a tireless militant for the native word. Particular attention is paid to the effective activities and the wide research spectrum of his scientific school. It is understood that the scientist intellectual abilities and interests versatility is a necessary prerequisite for a timely task solving, idea flexibility of thought, capability to new scientific discoveries making.

The article is of interest to scientists, students of humanitarian departments, teachers and a wide range of the Ukrainian language and culture admirers of who are interested in the development of philological thought in Ukraine.

The article helps on the background of one of the personalities of the Ukrainian science founders to comprehend contemporary themes and problems of domestic linguistics, its development ways

Key words: Mykola Ivanovych Stepanenko, the Ukrainian language, Mykola Ivanovych Stepanenko's scientific school, syntax, Mykola Ivanovych Stepanenko's multispect activities.

REFERENCES

- Bilousko, O. (2015). Stvorennia poltavskoi entsyklopedii «Poltavika» [The Poltava Encyclopedia «Poltavika» creation]. *Postmetodika*, 3 (122), 17–19 [in Ukrainian].
- Kosmeda, T. (2018). Novyi pohliad na rozvii peryfrastychnoho fondu ukrainsiv (Stepanenko Mykola. Politychne sohodennia ukrainskoi movy: aktualnyi peryfrastykon. Kharkiv, 2017. 616 s.) [A new view on the Ukrainian language periphrastic fund development (Stepanenko Mykola. The Ukrainian language political present: the actual periphrasis)]. *Ukrainska mova [The Ukrainian language]*, 1 (65), 140–144 [in Ukrainian].
- Lebid, N., Tarasova, N., & Nikolashyna, T. (Eds.). (2008). *Ukrainskyi slovopoklonnyk: na poshanu profesora Mykoly Stepanenka [Ukrainian Word Worshiper: in honor Professor Mykola Stepanenko]*. Poltava: ASMI [in Ukrainian].
- Stepanenko, M. (2013). *Dumky vholos i pro sebe [Thoughts aloud and inwardly]*. Poltava: PP Shevchenko R.V. [in Ukrainian].
- Stepanenko, N. (2011). *Chasopys «Ridnyi Krai»: dukhovni obshyry ukrainstva [The magazine «Native Land»: the Ukrainians spiritual spaces]*. Poltava: PP Shevchenko R.V. [in Ukrainian].

Одержано 9.04.2018 р.